

Zatočil, Leopold

Zprávy germanistické

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1952, vol. 1, iss. A1, pp. 190-194

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101611>

Access Date: 15. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

germánských, italských a baltských jazycích svědčí o tom, že tyto kmeny se aktivně účastnily vytváření této jednotné hydronymie. Na základě shod v jiných slovech (na př. v názvu pro bronz se shoduje latina s germánskými jazyky, v názvu pro železo keltština s germánštinou) usuzuje na různé seskupení těchto kmenů v různých dobách. Bohužel autor neuvádí v tomto těsnějším společenství indoevropských kmenů Slovany, protože se mu dosavadní známý slovanský jazykový materiál zdá málo dostačující a málo výmluvný. (V předcházejících studiích *Alteuropäische Flußnamen*, uveřejňovaných v *Beiträge zur Namenforschung*, uvádí na př. ruský dosti hojně doložený název *Reut* z pův. *Revut*, rus. *Revúča* a slov. *Revúca* a několik jiných jmen ze slovesných základů, ze jmenných základů pak *Zeruto* z pův. *Ozeręto*, jež by se výborně shodovalo s řeckým *Acheront-*). Domníváme se přesto, že nelze Slovany z tohoto území vylučovat, právě pro velkou blízkost slovanštiny a baltštiny. Na baltském území je tvoření jmen vod *-ni-*ovým sufixem běžné.

Z toho je vidět, že tato metoda zkoumání přes některé dobré výsledky, které pro původní rozložení indoevropských kmenů poskytuje, je přece jen poněkud jednostranná. Je proto třeba přihlížet i k ostatním faktům jazykovým (na př. k veliké blízkosti baltštiny a slovanštiny, dále k tomu, že v některých jevech je slovanština bližší germánštině než baltština, na př. *gęst* proti lit. *žęsis*, ač jindy je tomu opačně) i faktům mimojazykovým, na př. ke spojení jazyka s jistou kulturou (konkrétně u Slovanů s kulturou lužickou), ač je třeba mít na paměti všechna nebezpečí, která leckdy z takového spojování mohou vzniknout. (Pokud jde o slovanost lužické kultury, podepřel ji jazykovými důvody V. Machek, *Slavia* XX, seš. 2—3, str. 200—218; rovněž sovětská prehistorie se nyní

přiklání k slavinitě lužické kultury, srov. *Tretjakov* v časopisu *Slavjane* 1952, č. 7, str. 26—32).

Přes tyto připomínky je Krahova studie cenným příspěvkem k řešení otázky původního rozšíření indoevropských kmenů.

A. Lamprecht

Zprávy germanistické. Soubor přehledných statí z oboru germánských starožitností s názvem: *Germanische Altertumskunde* (str. XII + 504 s 18 vyobrazeními a 3 mapkami) vyšel v Mnichově 1951 nákladem C. H. Becka a péčí H. Schneidra a za spolupráce H. de Boora, F. Genzmera, S. Gutenbrunnera, W. v. Jennyho, H. Kuhna, W. Mohra a K. Reichardta jako „verbesserter Nachdruck der 1938 erschienenen erste Auflage“.

Fr. Ranka osvědčená knížka: *Alt-nordisches Elementarbuch. Schrifttum, Sprache, Texte mit Übersetzung und Wörterbuch* (Sammlung Götschen, Bd. 1115) byla nově vydána u Gruytera v Berlíně 1949.

Vynikajícímu překladateli Eddy a řady staroseverských skaldů F. Genzmerovi vděčíme nyní také za úplně nový a na starších překladech (Simrockově a Herrmannově) nezávislý převod starosaského *Helianda* v aliterujících verších (*Heliand und die Bruchstücke der Genesis. Aus dem Altsächsischen und Angelsächsischen übertragen*, Reclams Universal-Bibl. Nr. 3324—25a, Lipsko 1950). Od téhož odborníka pochází básnické přetlumočení staroanglického *Beowulfa* (*Beowulf und das Finnsburg-Bruchstück. Aus dem Angelsächsischen übertragen*, rovněž nákladem Ph. Reclama). Překlady Genzmerovy mají vysokou úroveň uměleckou a značnou cenu vědeckou: přimykají se k originálu velmi úzce, přitom nenásilně, znamenitě vystihují jeho smysl a přitom šetří slohově stránky a rytmu. Autor zároveň přihlíží k novým výkladům a výsledkům zku-

mání. Poněvadž dlouhá řada opisů a výrazů (t. z. kenniny a heiti) se v přibližně stejné podobě vyskytuje jak v Eddě a Beowulfovi, tak i v starosaském Heliandu, a poněvadž existuje ještě mnoho nevyjasněných vztahů mezi všemi zde uvedenými starogermánskými památkami, přispěje jednotná překladatelská technika jistě nemálo k hlubšímu poznání společných rysů starogermánské poesie.

V Berlíně u Gruytera vyšlo letos celkem nezměněné 15. vydání nepostradatelné pomůcky: F. Kluge — A. Götze; Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache (základem je 11. vydání, které vycházelo v letech 1930—1934).

Ve sbírce Altdeutsche Übungstexte, vydávané akademickou společností švýcarských germanistů (o dosavadních svazcích viz ČMF 29, 1947) vyšly dva nové sešity: Fr. Ranke vydal a doplnil výběr německých svtáníček, sestavený původně jeho žákem † E. S c h e u n e m a n n e m, s názvem: *Texte zur Geschichte des deutschen Tageliedes* (sv. 6, str. 63). Do sbírky, která představuje přirozeně jen nepatrnou část (celkem jen 47 čísel) materiálu k tomuto velice rozšířenému a oblíbenému druhu milostné lyriky, pojal vydavatel dvě alby provençalské, dále některé známé básně minnesängrů (mezi nimi nechybí ani píseň krále Václava: *Ez taget unmázen schöne*), pak anonymní básně z různých sbírek pozdního středověku až po anonymní baladické svtáníčko *Vom braun Annel*, jež uvádí Goethe ve svých *Volkslieder* (DLD 14, str. 46). Ranke výslovně podotýká, že sbírka je určena především „für motiv- und stilgeschichtliche, nicht für textkritische Übungen“. M. S z a d r o w s k é h o výběr: *Heliand. Ausgewählte Teile* (sv. 7, str. 71) se zakládá v podstatě na Behaghelově vydání (Halle 1922) podle cod. Monacensis, avšak bez udání variant z cod. Cott. Připojený slovníček je celkem spolehlivý.

Björn Carlberg: *Subjekts-vertauschung und Objektsvertauschung im Deutschen*. Lund 1948 (str. 101). Tato zdařilá stockholmská disertace žáka prof. E. Wellandera zabývá se známým problémem záměny podmětu a předmětu v němčině (das Faß läuft — das Wasser läuft aus dem Faß; sierringt die Wäsche aus — sie ringt das Wasser aus der Wäsche). V první, všeobecné části (13—46) podrobuje autor kritice dosavadní termíny pro tento zjev, podává dějiny problému a předesílá několik metodických poznámek. V druhé, speciální části (47—87) se mluví o subjektu a objektu v thematické a deiktické funkci, dále o substantivech s několika významy, o neurčitém „es“, o partitivních výrazech a o falešné analogii. V závěrečných poznámkách hájí m. j. proti E. Roothovi Wellanderův názor, že ve spojení *den Berg ersteigen* může býti také vyjádřen „der Nebenbegriff eines kontinuierlichen Verlaufs“ tedy, že sloveso může býti také durativní (o takovémto imperfektivním pojetí slovesa *ersteigen* viz mou studii *Qiman in und Verwandtes* 1933, pozn. na str. 1). Svě doklady čerpal pilný autor především ze starších děl týkajících se hospodářství, lékařství a kuchařství, jakož i krásné literatury. Hojně odkazy k podobným zjevům v ostatních germánských jazycích svědčí o důkladném zvládnutí jak nepřehledného mnohdy materiálu, tak i dosud roztržitého a kriticky nikým nezpracované literatury předmětu.

Uppsalská disertace Nilse Kjellmanna: *Die Verballzusammensetzungen mit durch* (Lund 1945, str. 229) se zabývá pokud možno s úplným materiálem sloves prefigovaných s předponou *durch*. V první kapitole uvádí autor 22 skupin, t. j. možností užívání odlučitelné resp. neodlučitelné předpony. V druhé kapitole podává dějiny vývoje těchto významových skupin, rozlišuje adverbialní a předložkové složeniny, což dokládá také obdobnými

zjevy v gotštině a v staré němčině. V kapitole třetí, v jejímž úvodě se pojednává o různých způsobech verbálních komposit v jazycích germánských, se zkoumají simplicia a composita, a to zvláště v gotštině, sthněm. a v staré saštině. Seznam sloves všech komposit probraných a uvedených v práci je celkem úplný: v hovorovém jazyce, ale i v literárním se jich však vyskytuje mnohem více. Slovesnými vidy, jichž zkoumání vzhledem k velkému množství sloves se přece samo nabízí, se pilný autor nezabývá.

Vyšlo 10. vydání malé středohornoněmecké mluvnice: *Weinhold—Ehrismann, Kleine mittelhochdeutsche Grammatik* (Videň 1947, stran 120), o jehož révisi se zasloužila dr. Blanka Horacek.

K. Helm, který obstarává nová vydání známých učebnic Braunových, gotské a starohornoněmecké mluvnice a čítanky *Althochdeutsches Lesebuch*, pořídil stručný *Abriß der mittelhochdeutschen Grammatik* (nákl. Niemeyera v Tubinkách 1952).

Za redakce Wolfganga Stammersera začíná vycházet dílo: *Deutsche Philologie im Aufbau*. I. Bd., I. Lief., Sp. 1—192 (nákl. E. Schmidt v Berlíně—Bielefeldu—Mnichově).

Ve vydávání užitečného díla: *Die deutsche Literatur des Mittelalters. Verfasserlexikon* se opět pokračuje. Poslední sešit III. svazku vyšel 1943. Nyní se ujal redakční práce medievalista K. Langosch. Zatím vyšel v Berlíně u Gruytera první sešit (Saarburg—Sytz) IV. svazku.

Ve své vzorné disertaci *Studien zu den niederdeutschen Handwerkerbezeichnungen des Mittelalters. Leder und Holzhandwerker* (Lunder germanistische Forschungen 24). Lund—Kopenhagen 1950, str. 280, pojednává M. A. Holmbergová, žákyně prof. E. Rootha, o středodolnoněmeckých označeních řemeslníků z oborů pro zpracování kůže a z oboru dřevařství jako na př. označení kože-

luha, ševce, přištipkáře, kožišníka, brašnáře, pasíře, jircháře, rukavičkáře, řemenáře a sedláře, dále pak koláře, badnáře, stolaře, tesaře, řezbáře a soustružníka, a to se stanoviska jazykového zeměpisu, aby mohlo být zjištěno rozšíření a užívání středověkých názvů a označení těchto živností na půdě dolnoněmecké. Do skupiny první spadá 122 označení, na řemeslníky z oboru druhého se vztahuje 172 jmen, z nichž 48 resp. 94 marně hledáme v středodolnoněmeckých slovnících. Vydátnými prameny byly autorce hlavně listiny a seznamy příslušníků jednotlivých cechů, dále seznamy přistěhovavých se osob a nezpracovaný materiál z četných archivů m. j. také z archivu středodolnoněmeckého slovníku v Hamburku. Bylo nutno bráti zřetel na označení, jichž se užívalo jako příjmení, na př. *Heyse dictus bödker* atd. U každého řemesla poučuje nás autorka stručně o jeho historii, pak následuje řada synonymních označení spolu s jejich etymologií a s příbuznými paralelami v ostatních jazycích (především mhd., mnl. atd.). A teprve potom se uvádějí pod příslušným heslem doklady podle různých dialektů (na př.: *gördeler: ostfälisch . . . , elbstfälisch . . . , nordalbingisch* atd.). Na konci každé části, věnované určitému řemeslu, shrnuje autorka svá pozorování v *Dialektgeographische Zusammenfassung*. Rozdělení a umístění dokladů je znázorněno na několika mapkách. Po stránce technické byly neocenitelnou pomůckou práce M. Heyna: *Das altdeutsche Handwerk 1908* a *Fünf Bücher deutscher Hausaltertümer von den ältesten geschichtlichen Zeiten bis zum 16. Jht. 1899—1903*. Knihu, která je velmi užitečná a nabádavá, zakončuje stať *Zur Wortbildung*, abecední seznam probraných označení a obsáhlý seznam použité literatury.

Upozorňujeme na středoholandskou chrestomatii, označenou autorem výslovně jako *leerboek* a nikoli jako *leesboek: Middelnederlands leerboek door*

prof. Dr. A. van Loey (Antwerpen—Groningen 1947, str. 358). Kniha má dvě části. V první, nadepsané *Uit werken van letterkundige aard* (str. 1—165) jsou otištěny vhodné ukázky všech důležitých děl, jimiž se zabývají literární dějiny. Jde celkem o 20 vybraných textů v chronologickém pořadí. Vedle textů snadných (Jan van Heelu: Slag bij Woeringen, Sproke van Beatrijs) jsou tu předvedeny texty, skýtající různé problémy, na př. L. van Velthen: Spiegel Historiae, anebo texty vycházející z cizích, t. j. lat. nebo francouzských předloh: Ferguut, poslední kus z Geerta Groota atd. Na různé rukopisy jedné a téže památky je brán zřetel, na př. u výběru z Tantalus' visioen, kde vedle sebe čteme stejný začátek podle tří rukopisů, anebo stejně tak u čísla De reis van Sinté Brandane, kde se uvádějí verše 625—802 podle rkp. C resp. verše 608 až 765 podle rkp. H, takže tu máme názorný příklad krácení a přepracování. Filologickými problémy nabitý je také prolog k eposu Van den Vos Reynaerde (č. 12, str. 93 a n.), z něhož se kromě prologu otiskují verše 707—960 podle rkp. A resp. 693—746 podle rkp. F. V druhé části *Ambtelijke Documenten* (str. 167—345) otiskuje autor 66 kusů: jsou to listiny různého druhu, nařízení, ustanovení, kupní a nájemné smlouvy atd. z různých oblastí nizozemských v zeměpisném a chronologickém pořadí. Mezi nimi jsou z valné části původní, nevydané dosud kusy, jež autor sám z originálů opsal. Zastoupeny jsou tyto dialekty: západoflámský, zeelandský, východoflámský, brabantský, holandský, utrechtický, gelderský, overijselský, drentský, groninský (sem patří m. j. Saksenspiegel) a limburský. Zdá se mně, že na str. 330 jako č. 77 otištěné Dieetregelen na jednočlívě měsíce, pocházející z dolnofranckého území, mají, jak lze soudit z četných rýmů uvnitř textu, svůj původ v některé středodolnoněmecké básni podobného obsahu. Úvodem k druhé části napsal zna-

lec starých nářečí několik poznámek o významu jazyka středověkých listin pro poznání nářečních odstinů střední nizozemštiny. Co nás nejvíce zajímá, jest jeho odsouzení normalisovaných a hyperkriticky vydaných textů, jež jsou svým původem jazykově a stylisticky velice odlišné, ale byly dříve vydávány v upravené formě za *het Middelnederlands*. Autor, který společně s H. Obreenem vydal *De oudste Middelnederlandsche oorkonden* 1934, poučuje čtenáře o způsobu psaní listin (concept, dictator, scriptor, cartularium, formularia). Každému textu předchází poznámky o rukopisech, vydáních, nářečí a bibliografii. Četba textů klade na studující nizozemštiny značné požadavky: autor požaduje od nich „*vlastní plati, čich a osobní práci*“. Z toho důvodu se omezil v připojeném glosáři toliko na výrazy, s nimiž se v *Middelnederlandsch Woordenboek* (sestavili J. Verdam a Ebbinge Wubben) nesetkáváme anebo jež tam nejsou uspokojivě vysvětleny. Ze zkušenosti ví totiž, že studenti „*s krajní lenivostí a povrchností pracují a spokojují se příliš rádi se seznamem slov, otištěným v jejich knize: musí se učit pátrat a užívat slovníků*“.

Sympatická ilustrovaná kniha *Honderd jaar nederlandse philologie*. M. de Vries en zijn school (Leiden 1949, stran 238), od Gerta Karstena líčí vývoj nizozemské filologie, jejímž nejhlavnějším reprezentantem byl Matthias de Vries (1820—1892), který si svou historicko-kritickou metodou jako organizátor, lexikograf a vydavatel, zkrátka jako „*zakladatel nizozemské jazykovědy*“, získal nehybnou zásluhu. Autor prostudoval soukromou korespondenci četných filologů, uloženou na různých místech a dosud vůbec neuveřejněnou, a otiskuje úryvky z dopisů, dobrozdání a posudků, jež vrhají zajímavé světlo na leckterou osobnost, na její práci, její životní poměry a na přízeň a nepřízeň

doby. Přitom se neomezují na výroky význačných představitelů, jejichž životopisy jsou nám velice vítány, ale sám hodnotí kriticky některé práce. Dovidáme se o první schůzi germanistů ve Frankfurtu n. M. r. 1846, o přátelských stycích mezi nizozemskými a německými filology. Charakteristika J. Grimma, jeho badatelské činnosti a jeho působení na filologii nizozemskou je v zásadě správná a poučná! Velmi sympaticky se mluví o Heinrichu Hoffmannovi z Fallersleben (srov. str. 31: „*Necell jsem žádnou korespondenci v souvislosti s mým thematem, která by byla nesena tak srdečným tónem, byla tak plna vzájemné důvěry, jako je právě tato.*“). Také je zmínka o badateli frištiny Th. Siebsovi. V dalších kapitolách se dovidáme o vzniku *Woordenboek der Nederlandsche Taal* a o bojích o ustálení pravopisu (spelling De Vries en Te Winkel) až do nejnovější doby. Učitelkou a badatelskou činností De Vriesových žáků (E. Verwijs, J. Verdam, J. te Winkel, F. A. Stoett, J. W. Muller a Němec J. Franck) se zabývá kapitola pátá. O prof. Joh. Franckovi, Němci poněkud přezíraném (1854—1914), který měl nejintenzivnější vztahy k nizozemské vědě svými pracemi, praví autor toto: „*Bylo velkou tragikou jeho života, že se cítil být odstrčen tímž národem, jež přece jako Němec měl tak rád.*“ (Str. 219.) — Na str. 227 je uveden seznam snímků (podle jakého pořadí?), z nichž se některé při repro-

dukcí nepodařily (na př. str. 32 Stoett, str. 192 Siebs).

Tři práce o dějinách švédského jazyka. Zá války vydal T. Wennström velmi užitečnou malou knížku *Svenska språkets historia* (Natur och Kultur sv. 147, Stockholm 1941, str. 170), jež podává dějiny švédského jazyka od pragermánštiny až po dobu nejnovější. Pro nešvédské germanisty napsal podobnou příručku známý badatel Gustaf Bergman *A short history of the Swedish Language*, Stockholm 1947, str. 106 (šv. rukopis přeložili F. P. Magoun a H. Kōkeritz). Obě dvě knížky se velmi pěkně doplňují; Bergman klade důraz na švédské nářečí a věnuje dosti místa místním názvům a jejich tvoření. Knížka je také opatřena řadou dialektických mapek. Připojen je stručný slovníček švédských výrazů, vyskytujících se v textu. — Z dosud nedokončeného vědeckého díla, jež bude jednou z nejzákladnějších pomůcek pro studium švédštiny a jejího vývoje od doby praseverské až po dobu nejnovější, předkládá nám Elias Wessén dva svazky: *Svensk språkhistoria. I. Ljudlära och formlära* (2. vydání, Stockholm 1945, str. 153) *II. Ordbildningslära* (tamtéž 1943, str. 111). Od téhož autora máme hutný přehled vývoje všech severských jazyků s názvem *De nordiska språken* (2. vyd. Uppsala 1948).

L. Zatočil